

БОЈАНА ВУКОТИЋ, 1958-
Народна библиотека Србије
Београд

УДК: 930.85:004(497.5+497.4) ; 050:02VJESNIK
BIBLIOTEKARA HRVATSKE(497.5)“2012“ ;
050:02KNJIŽNICA(497.4)“2012“
ID: 201602060

ХРВАТИ И СЛОВЕНЦИ О ДИГИТАЛИЗАЦИЈИ У БИБЛИОТЕКАМА

VJESNIK bibliotekara Hrvatske / glavna i odgovorna urednica Jelica Leščić. - God. 55, br. 2 (2012). - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012.

KNJIŽNICA : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti / glavna urednica Ines Vodopivec ; odgovorna urednica Alenka Kavčič-Čolić. - Letn. 56, št. 3 (2012). - Ljubljana : Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS) : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2012.

Дигитализација културног наслеђа у библиотекама била је у току 2012. године разматрана у тематским бројевима хрватског часописа *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (број 2/2012) и словеначког часописа *Knjižnica* (број 3/2012).

Штампано издање *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* излази тромесечно од 1950. године у издању Хрватског књижничарског друштва (ХКД). Од 2003. године на веб сајту ХКД-а појављује се паралелно електронско издање овог часописа на адреси <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/>. Електронско издање идентично је штампаном, појављује се готово истовремено и прати нумерацију годишта и бројева штампаног издања. Часопис повремено има тематске бројеве – у овом прегледу биће речи о тематском броју 2 за 2012. годину који доноси низ прилога о дигитализацији на веб адреси <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/107>.

Часопис *Knjižnica* излази тромесечно од 1957. године у издању *Zveza bibliotekarskih društev Slovenije* (Савеза библиотекарских друштава Словеније) и *Narodne in univerzitetne knjižnice* (словеначке националне и универзитетске библиотеке). Часопис је доступан и на веб адреси <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/> на којој се могу наћи дигиталне/дигитализоване све свеске од броја 1 за 1957. до броја 4 за 2011. годину. У овом приказу коментарисан је тематски број 3 за 2012. годину који још увек није доступан у дигиталној верзији, али се

у штампаном облику може користити у читаоници Одсека за библиотекарство и информационе науке Народне библиотеке Србије.

Тематски број 2 за 2012. годину *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* посвећен је дигиталним библиотечким збиркама и доноси радове о изворно дигиталној и дигитализованој грађи у фондовима хрватских библиотека, о појединим питањима обраде и коришћења дигиталне грађе. У уводном тексту главна и одговорна уредница часописа Јелица Лешчић наглашава значај два важна документа о дигитализацији које је донело Министарство културе Републике Хрватске: *Национални програм дигитализације архивске, књижничне и музејске грађе* (2006) и *Смјернице за одабир грађе за дигитализацију* (2007).

Прва два прилога у часопису баве се *Националним програмом дигитализације архивске, књижничне и музејске грађе* (Д. Сејтер-Шверко: *Национални програм дигитализације архивске, књижничне и музејске грађе* и *Пројекат „Хрватска културна баштина“* и Д. Сејтер-Шверко и Лана Крижај: *Дигитализација културне баштине у Републици Хрватској: од тренутне ситуације према националној стратегији*). У првом прилогу су приказани и оцењени резултати пројекта „Хрватска културна баштина“ који је трајао од 2007. до 2009. године с циљем побољшања заштите грађе културне баштине и повећања њене доступности на националном и међународном нивоу, а који је настао на темељу *Националног програма дигитализације архивске, књижничне и музејске грађе*. У другом тексту наводи се да је хрватска Влада успоставила Програм е-Хрватска (на основу директива Програма е-Европа 2005) којим је обухваћена и култура, што подразумева и стварање висококвалитетних дигитализованих културних и националних садржаја на темељу материјала из библиотека, музеја, галерија и архива као произвођача дигиталне баштине и дигиталних културних садржаја. Пошто је приказано тренутно стање у библиотекама по питању дигитализације, представљени су пројекти дигитализације у хрватским библиотекама, затим стање у музејској, архивској и конзерваторско-рестаураторској делатности. Успостављена је сарадња архива, библиотека, музеја и конзерваторско-рестаураторске делатности и организовано осам семинара са циљем истраживања, презентације и расправљања низа практичних и теоријских питања о дигитализацији. Резултат свих ових активности је израда *Националног програма дигитализације* чија је друга фаза *Национални пројекат дигитализације*, а крајњи резултат би требало да буде израда портала под радним називом *Хрватска баштина*. Спремност Хрватске за међународну сарадњу на овом пољу већ се остварује кроз учешће у разним међународним пројектима.

У прилогу А. Хорват: *Дигитализација и књижнице* говори се о тешкоћама на које наилазе библиотеке када приступе масовној дигитализацији библиотечке грађе. Библиотеке се најпре сусрећу са проблемом поштовања ауторских права, а највећи проблем представља библиотечка грађа код које није лако идентификовати и пронаћи носиоца ауторских права (тзв. дела-сирочади).

Ауторка нуди неколико могућих решења: колективно остваривање ауторских права, увођење лиценци између библиотека као корисника и удружења за колективно остваривање права, увођење тзв. проширене колективне лиценце коју примењују скандинавске земље, могућност да држава изда лиценцу установама које желе да дигитализују националну и завичајну грађу.

Два прилога у овом часопису се баве дигитализацијом у високошколским библиотекама: Р. Врана: *Видови организације дигитализације грађе у књижницама високошколских устанаова Свеучилишта у Загребу* и А. Зубац, А. Томинац: *Дигитална књижница као подршка свеучилишној настави и истраживачком раду на даљину : електронички извори за електроничко учење на хрватским свеучилиштима*. Аутори расправљају о потреби за повећањем количине грађе у дигиталном облику и дигитализацијом грађе коју високошколске библиотеке имају у својим фондovima. У Хрватској је евидентиран мали број пројеката дигитализације међу високошколским библиотекама. За значајније резултате на овом пољу потребно је сигурније финансирање библиотека и додатно школовање библиотечког и другог особља за потребе дигитализације. Подвлачи се значај дигиталних библиотека као подршке универзитетској настави и истраживачком раду на даљину и разматра стање о електронским изворима за електронско учење на хрватским универзитетима.

Електронским серијским публикацијама бави се рад Д. Гетлихер: *Хрватска мрежна неомеђена грађа на почетку прећеће тисућљећа*. У овом прилогу су презентирани резултати истраживања 452 публикације хрватских онлајн континуираних извора идентификованих у ISSN агенцији за Хрватску у распону од 1998. до 2008. године. Методом статистичке анализе детаљно су анализирани: врсте извора, статус, наслови, адресе, језик, издавач, место објављивања, доступност, формат, трајање, издања на другим медијима, научно-стручне публикације и техничке могућности хрватских онлајн континуираних извора.

Дигитализација штампе је тема прилога С. Лебинац: *Припрема старих новина за микрофилмирање и дигитализацију*. Пошто се најпре наводе специфичности новина као библиотечке грађе и специфичности новинске хартије, расправља се о неопходности да се успоставе јасна мерила одабира грађе за дигитализацију. Неопходно је утврдити и расположива техничка и финансијска средства и стручно особље. Подвлачи се значај микрофилма као заштите и посредника у дигитализацији. Следи приказ поступка припреме новина за микрофилмовање – од пописивања свих годишта, година, бројева, страница и њихових евентуалних недостатака до припреме у Одсеку за рестаурацију и микрографију Националне и свеучилишне књижнице у Загребу. На крају је описана база података у којој се чувају подаци о микрофилмованим публикацијама.

О каталогизацији дигиталне/дигитализоване звучне грађе говори се у раду В. Семенски: *Одређивање врсте записа у каталогизацији дигитализиране мрежне звучне грађе*. У склопу пројекта *Дигитализирана зајребачка баштина*

Градска књижница у Загребу, поред осталих врста грађе, дигитализује и звучне записе. Анализа разних формата звучних записа показала је да је онлајн дигитализовану звучну грађу у каталозима који су засновани на формату UNIMARC могуће описати и као звучну и као електронску и да је опредељење за каталошки опис те грађе као електронске питање избора и одлуке самог каталогизатора.

З. Витковић анализира *Портал Дијигитална збирка Хрватске академије знаности и умјетности*. Приказани су подаци о досадашњем раду на дигитализацији грађе Књижнице Хрватске академије знаности и умјетности (ХАЗУ) – кренуло се са дигитализацијом Академијиних издања и старих и ретких књига из њеног вредног библиотечког фонда. Дигитализација грађе започела је и у осталим научно-истраживачким и уметничким јединицама ХАЗУ и ова грађа такође се поставља на портал *Дијигитална збирка Хрватске академије знаности и умјетности*.

Неколико радова бави се дигитализацијом завичајних збирки хрватских регионалних јавних библиотека: Ј. Иле, И. Меић: *Дијигитализирана зајребачка баштина : разнолике улоге дијигиталних збирки Књижница града Зајреба*, Д. Саболовић-Крајина, К. Ујлаки и Ј. Стрмечки: *Дијигитализација културне баштине као друштвена вриједност : пракса Књижнице и читаонице „Фран Галовић“ Копривница* и Ф. Бишћан: *Дијигитализација карловачке културне баштине*. Наглашава се улога дигиталне збирке Књижница града Загреба међу осталим услугама које Књижница нуди у веб окружењу: интернет приступ, шира употреба библиотечке грађе, заштита вредне конвенционалне библиотечке грађе, пружање бољих услуга, смањење трошкова репродукције материјала и захтева простора, пружање услуга и комуницирање са корисницима на удаљеним локацијама (корисницима изван Загреба и Хрватске, па и изван граница региона), промовисање осталих аналогних и дигиталних услуга библиотеке, поучавање корисника и особља за нове технологије, забава, подршка научном истраживању и истраживању породичне историје, додатне информације посетиоцима града итд, могућности виртуелног спајања грађе која је у прошлости раздвојена и виртуелно обједињавање дислоциране грађе на одређену тему. Практика дигитализације културне баштине Књижнице и читаонице „Фран Галовић“ Копривница представљена је кроз три пројекта дигитализације завичајне културне баштине које је ова библиотека спроводила од 2007. до 2009. године. Као главни циљеви ових пројеката наведени су: заштита изворне грађе, већа претраживост и шира доступност завичајне грађе корисницима. У раду се наглашава значај ове библиотеке јер је остварила први пројекат у склопу националног пројекта дигитализације „Хрватска културна баштина“. Прилог о дигитализацији карловачке културне баштине представља завичајну збирку Карловачке књижнице, разлоге и циљеве дигитализације, почетак и развој дигитализације у овој библиотеци.

Прилог Ј. Лешчић, З. Бегић, А. Делишимуновић: *Пројекти дијигитализације у хрватским народним књижницама – статајус 2011.* представља извештај

о спроведеној анкети о пројектима дигитализације у хрватским народним библиотекама до 2011. године. Дат је преглед пројеката дигитализације уопште, затим с обзиром на трошкове дигитализације, с обзиром на грађу (посебно завичајну), коришћење дигитализоване грађе и будући развој на овом пољу.

Овај тематски број *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* завршава се преводом документа „IFLA/Unesco Манифест за дигиталне књижнице“ (превела Јелица Лешчић).

Часопис *Knjižnica* у броју 3 за 2012. годину доноси радове са првог љубљанског конгреса дигитализације културног наслеђа *Ljubljana BiTiH – BiTi v Ljubljani* одржаног 16. маја 2012. године.

После уводног чланка главне уреднице Инес Водопивец о темату часописа следи прилог А. Фрковић и А. Клемен: *Model priprave in izvedbe projektov digitalizacije - primer osrednjeslovenske regije* у коме се разматра проблематика прикупљања и селекције грађе за пројекат дигитализације серијских публикација на порталу *Digitalne knjižnice Slovenije* и завичајне збирке на порталу Камра. Расправља се и о проблемима ауторских права грађе која се дигитализацијом ставља у јавну употребу.

У раду Н. Хрибершек Вук: *Načrtovanje projektov digitalizacije v Mariborski knjižnici kot oblika medinstitucionalnega sodelovanja na območju* говори се о планирању пројекта дигитализације у мариборској библиотеци као облику регионалне међуинституционалне сарадње. Један од посебних задатака централних регионалних библиотека у Словенији је координација прикупљања, обраде и чувања завичајне грађе што чини основ за координацију пројеката дигитализације.

Т. Хајник у свом прилогу: *Učinkovito dolgoročno ohranjanje arhivskega gradiva v Arhivu RS* подсећа да експанзија електронског пословања има за последицу врло велику количину електронских докумената које треба сачувати за будуће генерације и посебно разматра потребе дугорочног архивирања електронских докумената у Архиву Републике Словеније.

К. Можина, С. Прачек и В. Рутар у чланку: *Digitalizacija in papir* представљају позитивне и негативне утицаје дигиталног доба на производњу папира у Европској Унији, индустријске и економске аспекте и проблеме очувања човекове околине, питање рециклирања папира и потрошње енергије.

Прилог Н. Чеброн Липовец и В. Дробњак: *Digitalizacija arhivskega gradiva arhitekta Eda Mihevca* говори о проблематици конзервације архивске грађе из наслеђа архитекте Еда Михевца – питање очувања и дигитализације његових планова као посебно практично и дугорочно решење.

М. Гнезда Богатај и Т. Грбец у чланку: *Projekt digitalizacije katalogov s čipkami in vzorcev za klekljanje v Mestnem muzeju Idrija in Čipkarski šoli Idrija* износе информације о дигитализација грађе чипкарске збирке Месног музеја Идрија и Чипкарске школе Идрија. Дигитализацијом узорака чипке и трговачких каталога желели су на једној страни да архивирају и заштите оригинале,

а на другој да омогуће приступ до узорака и да олакшају могућности претраживања збирке.

В. Грегор у прилогу: *3D digitalizacija in vizualizacija situle z Vač* приказује пројекат 3Д дигитализације и визуелизације чувеног музејског експоната Народног музеја Словеније. Циљеви овог пројекта били су да на само једном, познатом и вредном примеру предмета културног наслеђа покаже шта омогућавају савремене методе и технологије на подручју 3Д дигитализације и визуелизације, како безбедно и квалитетно дигитализовати објекте културног наслеђа, колико је велика употребна вредност снимања 3Д дигитализације и визуелизације за заштиту, конзервацију, истраживање, стручно усавршавање и промовисање културног наслеђа.

У прилогу В. Wagner, M. Brantl и P. Meinlschmidt: *Analysing rare books with digital technologies : the project "Blockbooks in Bavarian collections"* анализирају се блок-књиге штампане са дрвених плоча у 15. веку које су врло ретке, па су зато драгоцене као део европског културног наслеђа. Пројекат каталогизације и дигитализације око 90 блок-књига које се чувају у Баварској националној библиотеци у Минхену и у другим установама у Баварској започет је 2009. године са циљем да се истраживачима и корисницима омогући приступ до висококвалитетних репродукција блок-књига и водених знакова. Детаљно је описана дигитализација која се у оквиру пројекта одвија у Баварској националној библиотеци са посебним освртом на дигитализацијске поступке и откривање и опис водених знакова инфрацрвеном камером. Дигитализована грађа је доступна на интернет страни центра за дигитализацију који делује у оквиру Баварске националне библиотеке.

Ј. Грбовшек у раду: *Dokumentiranje kulturne dediščine : priprava, potek in rezultati* представља поступак документовања културног наслеђа од почетка – од припреме за документацију, до закључне фазе – архивирања документације и њеног комплетирања. Нагласак је на изради архитектонских снимака стања, фотографском снимању, снимању почетних података и архивирању завршног рада.

У прилогу М. Оргин, Ј. Јона Јаворшек и Т. Ерјавец: *Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja : repozitorij, digitalna knjižnica in raziskovalno okolje* представљени су резултати пројекта NRSS (Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja – Непознати рукописи словеначке литературе 17. и 18. века) – информацијско-технолошки подржани записи, научне публикације и анализе. Резултат рада на овом пројекту је израда дигиталног репозиторија у XML формату који служи као дигитална библиотека обрађених рукописа и истовремено као окружење за нова истраживања.

Чланак Т. Трилар, И. Сивец и М. Штангељ: *Digitalne inventarne knjige entomoloških študijskih zbirki in podatkovna zbirka fotografij nevretenčarjev iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije* говори о дигитализацији културног наслеђа на примеру Природњачког музеја Словеније. Дигиталне инвентарне књиге,

Сликовне инвентарне књиге и Збирка фотографија бескичмењака послужили су као извори метаподатака за јавну доступност на интернету и презентација података међународној стручној јавности.

У раду В. Водеб: *Georazčlenjevanje metapodatkovnega opisa kulturne dediščine* објашњава се појам georazčlenjevanje (engl. „geoparsing“) као аутоматско одређивање просторне координате на основу једноставног текста корисно за опис метаподатака непокретног, покретног и живог културног наслеђа.

У прилогу Т. Ерјавец: *Jezikoslovni viri starejše slovenščine* представљена су три дигитална извора – три збирке дигитализованих речника старијег словеначког језика доступних на интернету за преглед и претраживање.

У чланку Б. Штулар: *IKnjiga - novi medij?* разматра се привлачност е-књиге као новог медија са становишта словеначког културног наслеђа и њене ефикасности у смислу лаке доступности. Резултати анализе показују да су све три посматране е-књиге у поређењу са штампаним биле читане најмање у тиражу штампане књиге.

Група аутора Р. Шолар, Б. Ковачич, И. Водопивец, Д. Владушич, М. Шмид Хрибар, И. Еиселт и Б. Хорват у прилогу: *Večrazsežnostni prikazi naravne in kulturne dediščine v projektu DEDI* говоре о ДЕДИ – Дигиталној енциклопедији природног и културног наслеђа Словеније. Дигитални садржаји конвенционалних формата (текст, видео, звучни запис и фотографија) обogaћени су географском информацијом дво- и/или тродимензионално, чак и четвородимензионално (са временском компонентом). 4Д модели приказују 3Д моделе у временској димензији као промени – симулира се прошло, садашње и будуће стање објекта, њихова промена, раст, опадање. У чланку је посебно представљена 4Д симулација развоја Љубљане на основу савремених историјских извора – 3Д просторни приказ са временском компонентом. Као извор за израду ове симулације коришћени су стари планови Љубљане, дигитални модел рељефа, државне топографске карте и савремени урбанистички планови и подаци из катастарских књига, а зграде су приказане тродимензионално на моделу рељефа који је, за сваки период развоја града, прекривен одговарајућом мапом.

М. Шпичек и Г. Илаш у раду *Spletne zbirke na spletni strani Slovenskega etnografskega muzeja* представљају дигиталне збирке на веб сајту Словенског етнографског музеја у Љубљани који је 2010. године на интернету објавио збирку предмета и фотографија. Збирка обима 23.000 јединица је резултат дугогодишњег континуираног рада на дигитализацији музејских збирки, а у раду се износе и неке технолошке недоумице које су се појавиле при планирању и изградњи дигиталне збирке.

У прилогу И. Еиселт, Х. Јанежич и М. Шавник: *Virtualni svet razstav* приказана је изложбена делатност Народне и универзитетске књижнице у Љубљани у циљу промоције библиотечке грађе. Поред класичних, у овој библиотеци се приређују и виртуелне изложбе библиотечке грађе на интернет страници НУК-а и на порталу Дигиталне књижнице Словеније. Подвлачи се значај виртуелних

изложби, њихове предности и слабости у поређењу са класичним изложбама и у поређењу са другим страним и домаћим (словеначким) виртуелним изложбама. Изложен је и поступак употребе програмских алата које особље у НУК-у користи за припрему виртуелних изложби од 2011. године.

Овај број часописа *Knjižnica* завршава се радом М. Пургенчар: *Digitalne vsebine na razstavi Novo mesto 1848-1918 v Dolenjskem muzeju Novo Mesto* који говори о садржини и практичном извођењу дигиталних садржаја на изложби Ново Место 1848-1918 (приређивач Долењска музеј). Посетиоцима су на располагању фотографије, квиз и рачунарска игрица направљена тако да је омогућено коришћење различитим старосним групама, а дигиталне базе су доступне и на Интернету. Као закључак наведене су предности дигитализације музејске грађе: заштита изворне грађе и лакша доступност грађе у дигиталном облику како за кориснике, тако и за раднике Музеја.



Темајски бројеви „Књижнице“ и „Вјесника“ о дигитализацији